

zato pa se je tembolj povečalo sovraštvo Judov proti Pilatu. In ni čuda, zakaj to ravnanje je bilo prav tako nemodro, kakor sovražno ljudstvu in njegovi veri. Vsak drug rimski uradnik na Pilatovem mestu bi se bil skrbno varoval, dotikati se svetega, božjega, t. j. Bogu darovanega denarja.

* * *

Že iz teh dveh dogodkov lahko sklepamo, da so bili Judje jako nezadovoljni s Pilatovim oskrbništvom. Nezadovoljnost se je pogostokrat javljala v nemirih, iz katerih se je polagoma izcimila rimsko-judovska vojska.¹⁾ Ta nezado-

¹⁾ Sovraštvo Judov zoper Rimljane je bilo tako staro, kakor rimska nadvlada nad njimi, namreč od l. 63. pr. Kr., ko je bil Pompej premagal Aristobula II., zasedel Jeruzalem in tempelj ter naložil Judom davek. Menili so namreč, da se ljudstvu Jehovinemu ne spodobi, da bi ga vladala kakšna tuja oblast. („Μόνον ἡγαμόνα καὶ θεοπότην τὸν Θεὸν ὑπελιγρόσαν.“ Jos. Flav. Ant. XVIII, 1, 6. — Prim. Jan. 8, 33.) Zato so tudi menili, da jim ni dovo-

ljnost se je sedaj kazala očitneje, to pa zato, ker so se bili Judje, svesti si nekdanje veličine, v tem času prepričali, da se njih narodna samostojnost bliža poginu. Drugi vzrok je pa bila drzna silovitost Pilatova. Kot rojen in vzgojen Rimljan ni imel potrebnega razuma za judovsko vero, šege, njih mišljenje in teženje. Poznal je sicer judovski značaj, njih zvitost in neprijaznost do bližnjika, zlasti inorodca; ni pa umeval njih vere, njih postav, pa tudi ne njih političnega mišljenja in hotenja, kar bi mu bilo kot političnemu uradniku neizogibno potrebno. Ta nedostatek pa je hotel nadomestiti z nepopisljivo svojevoljnostjo. Značilno za njegovo svojevoljnost: „A γέγραφα, γέγραφα!“ „Kar sem pisal, sem pisal!“ (Jan. 19, 22.) (Konec.)

Ijeno plačevati davka cesarju, o čemer se prepričamo tudi iz znanega vprašanja: „Ali se sme davek dajati cesarju ali ne?“ (Mat. 22, 17.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe svetega Mohorja.

Naše škodljive rastline v podobi in besedi. Opisal M. Cilenšek, prof. na deželni gimnaziji v Ptuj. Izdala in založila Družba svetega Mohorja v Celovcu. II. snopič. 8°. Str. 129—288. — Lani je podal cenjeni pisatelj prvi snopič te slovenskemu narodu prepotrebne knjige, letos daje drugega. V tem snopiču nadaljuje opis posameznih rastlin, škodljivih človeku in domači živini. „Dom in Svet“ je pohvalil prvi snopič, tudi drugi je vreden, da ga priporočamo. Opis posameznih rastlinskih vrst je pravilen, semtertje celo strogo znanstven. Razkladanje in pojasnjevanje je mično. G. pisatelj se je trudil za zanimivost in vpletel marsikatero drobnost, ki kratkočasi bralca. Jezik je dober, gladek brez umetnega zavijanja. Razna imena posameznih rastlin nam bodo vrlo služila, da obogatimo rastlinsko nazivalo. Opisovanje rastlin nam pojasnjujejo večinoma primerne slike.

Raznovrstno in zanimivo tvarino čitajo s posebnim veseljem zlasti oni, ki želé širiti si duševno obzorje in množiti znanje o povsem zanimivi prirodi. Gledé na vsebino bi se utegnilo zaslediti pač nekaj nedostatkov; ali ti ne morejo knjigi omajati pripoznane veljave. Omenimo naj le, da je g. pisatelj prezrl več škodljivih rastlin, s katerimi se zdravi kranjski in goriški Slovenec n. pr.: metliko, zlati klobuk, tičji dresen, itd. Škodljive učinke nekaterih rastlin slika pisatelj s pretemnimi barvami, n. pr. bukev. Srednja pot je tudi tukaj najboljša. Poleg drugih stvari nam ni vsčč priporočani pri-

pomoček zoper davico na strani 261. Znano je, da treba karbolovo kislino rabiti prav previdno, zlasti pri otroku, ki ima še rahlo, jako občutljivo kožico. Karbolova kislina vpliva tu naravnost škodljivo, bodisi mati pri nasvetovanem delu še tako izurjena. Kar utegne rabiti uspešno spreten zdravnik, to je v roki prestrašene matere — meč brušen na dve strani. Znani so nam premnogi slučajji škodljivih nasledkov prezgodnjega lečenja bolezni v grlu s karbolovo kislino. Obče znani zdravniki priporočajo za izpiranje vnetega grla mešanico jedne tretjine vinskega cveta in dveh tretjin čiste vode. Ta zdravstveni pripomoček vsaj ne oškoduje nežnih organov.

X. Y.

Knjige „Maticе Slovenske“ za leto 1893.

Letopis Maticе Slovenske za leto 1893. Uredil Anton Bartel. Založila in izdala Matica Slovenska. V Ljubljani. Natisnila „Narodna Tiskarna“. 1893. Str. 306. Cena 1 gld. — Letošnji „Letopis“ nam prinaša pet spisov kaj raznovrstne vsebine. „Iz narodne zakladnice“. Nabral po Beli Krajini Janko Barlè. Nabiralec tega narodnega blaga nam je že znan kot marljiv pisatelj. S to razpravo je vstopil v kolo onih môž, ki so se trudili, da bi dvignili iz teme narodno besedišče in je oteli pozabljenosti. Znane so zbirke Jak. Volčiča, Frana Erjavca, dr. Štreklja, Iv. Šašlja, in dr. Janko Barlè se jim pridružuje kot vreden drug. Spis se deli v štiri razdelke in sicer: I. Besede (str. 1—43). II. Lastna imena domače živine (43—48). III. Pregovori (48—52). IV. Reki (52—57). Ko prebiramo to zbirko, prepričujemo se, da je res, kar trdi na-

biralec v uvodu: „Bela Krajina se lehkó ponosi, da ima še dobro ohranjeno národno življenje in običaje, a baš to, kar bodem sedáj priobčil, svedoči, da je tudi jezik njen bogat in nepokvarjen, vsaj menj kakor drugó.“ Nekatere besede so nam že znane, posebno, kar izhaja Wolfov slovar. To pa zbirki ne kratí vrednosti, saj se le prepričujemo, da se iste besede rabijo skoro po vsem Slovenskem, da se isto pripoveduje na Krasu, kar ob Kolpi. Zbiralec ne našteva posameznih besed suhoparno po vrsti, ampak je pridejal pripomnje in razlage, ki pričajo o izredni marljivosti, in dogodbe, ki delajo spis mičen. Res mil je napev na strani 5. Kar se pripoveduje o grkinjah (str. 10), pripoveduje narod drugod o ajdovskih deklicah (n. pr. v Litiji). Mikavno je brati o narodnih igráh, vražáh, bajeslovnih stvaréh in o zvezdah (str. 38). Kar je nabiralcu prerokovala ženica (str. 57): „Vas več ne bo kost pri kosti, ko bodejo vaše besede šle po svetu“, upamo, da se izpolni. — „Ivan Lenkovič“. Spisal Ivan Steklasa. (str. 58—110.) Neutrudni sestavljalca življenjepisov onih borilcev, ki so se proslavili v turških bojih, slika nam tu Ivana Lenkoviča, čegar slava se je razširjala več ko 30 let v slov. in hrvaški krajini. Že l. 1529. ga nahajamo pri prvem obleganju Dunajskega mesta, potem ga srečujemo kot stotnikovega namestnika v Bihaču, kot stotnika Uskokov v Žumberku (1537), pozneje kot zapovednika v Senju in Primorju. L. 1547. ga je cesar Ferdinand imenoval za tretjega zapovednika vseh čet na hrvaški krajini, kjer si je pridobil mnogo zaslug, da so ostali Uskoki zvesti Avstrijanom. L. 1567. ga je imenoval cesar Maksimilijan II. za glavnega zapovednika vseh čet na turški meji. Le dve leti se mu je še svetilo ime, ker je že l. 1659. umrl. Pokopali so ga v frančiškanski cerkvi v Novem mestu. — V tem spisu ne spremljamo samo Lenkoviča pri njegovih junaških činih, ampak pisatelj nam razgrinja vso zgodovino turških bojev v krajini za njegove dobe. Zanimivo je posebno za nas, kako so se naselili Uskoki po naših krajih. Spis je jako natančen in poučen, a utrudljiv, ker je le preveč imen in števil. Jezik uhaja včasih čez mejo, n. pr. ne govorimo: „sile vložiti“, ampak sile napeti; tudi se ne „zadržujemo v“ ampak bivamo, stanujemo. Trpne oblike ne ljubimo: Lenkoviču je bilo sporočeno po vohunih, zakaj ne: Lenk. so sporočili vohuni? Zrinski se sklanja kot pridevnik, torej Zrinskega in ne Zrinskija ali celo Zrinskijevi (str. 88). — A. Raič: „Južno-avstrijske dežele za prvih let vladanja Leopolda I.“ Ta spis zopet govori o turških bojih. Pozorišče je drugo, namreč Oggersko; tudi v času smo se pomaknili za sto let naprej. Pisatelj nam riše žalostne dogodke na Erdeljskem in Oggerskem, napredujočo silo ošabnih Turkov, zlasti sposobnega velikega vezirja Ahmeda Köprilija, čudno vedenje državnih ministrov, ki so preprečili mnogo

ugodnih vojnih podjetij, nejedinstvo vojev in škodoljnost glavnega poveljnika Montecuculija nasproti junaškemu borilcu n. pr. Miklošu Zrinskemu. Z neugodnimi vojnimi uspehi l. 1664. na jugu in s srečnimi na severu končuje pisatelj za letos svojo razpravo. Spis je zanimiv. Pisatelj se trudi pisati lepo slovenščino. Na str. 119 beri: 39 letni mož namesto 39 leten; na str. 155 beri: sklep za neveljaven smatrali ne pa: za neveljavnega; na str. 153 Mazarin namesto Mazarini. Na isti strani trdi pisatelj, da je umrl J. Vajkart Turjaški v Ljubljani. Parapat (Letopis M. Sl. l. 1874. str. 91) in Dimitz (Gesch. Kr. VIII. 24) pišeta, da je umrl v Žumberku. Vsi se vjemajo, da je pokopan v Ljubljani. — „Pijanost in blaznost“. Spisal Franc Göstl. (164—172.) Žalostni so nasledki pijančevanja za posameznika, za njegovo družino in za ves narod. Najhujša posledica za pijanca samega pa je blaznost. Pijančevanje provzročuje več vrst blaznosti: delirium tremens, melanholijo, manijo in pijansko blaznost z idejo proganjanja. Te žalostne vrste duševnih boleznij nam opisuje pisatelj živo in potrjuje resnico posameznih trditev z jako zanimivimi vzgledi, katere je posnel večinoma iz Krafft-Ebingove knjige: Lehrbuch der Psychiatrie, ki mu je rabila tudi kot glavni vir te razprave. — Pišimo: Mati Božja namesto mati božja (str. 170); v prof. Krafft-Ebinga kliniki, ne pa v prof. Krafft-Ebingovi kliniki (str. 168). Enklitika stoji v glavnem stavku pred glagolom, torej ne: — bil je slaboten (str. 167), — bil je zmeden (169), ampak: — je bil slaboten, vtisek ne pa vtis (168). Ločiti moramo dovršnike od nedovršnikov. Na str. 165: Nezmernost povzroči blaznost, kar se mora glasiti: povzroča blaznost. Na isti strani: da pritrdimo onim, ki so nazvali, namesto pravičnega: da pritrjujemo onim itd. — „Gorenjska kotlina in ljubljanski vodovod“. Spisal Ivan Šubic. (173—219.) Marsikateri čitatelj bo naslov prečital in spis odložil, meneč, da je suhoparen. A čim dalje bo bral, tem bolj ga bo zanimalo opisovanje te za ljubljanski vodovod tako zanimive kotline. Gorenjska ravnina je slična ogromni latvici. Njeno površje pokriva 630 km². Po tej veliki latvici teče dokaj vodá, posebno pa Sava, ki vsprejema več pritokov. Vsa gorenjska latvica je nasičena z vodo, ki se v podobi ogromne podzemne reke počasi premika navzdol proti južnemu koncu kotline, ki ima svoj odtočni vir v globoki dragi pri Studencu pod Ljubljano. Pomikanje izpodtalne vode se vrši zaradi mnogih zaprek počasi. Zaradi tega je vsa latvica do gotove višine nasičena z močo in se nikdar ne iznebi svoje izpodtalne vode. Zaradi ljubljanskega vodovoda so veččaki proučili posebno natanko južni del kotline. Prepričali so se, da je vodna gladina podzemskega vletoka čisto nezavisna od gladine savske. Zemljemerec O. Smerekar je preračunal množino izpodtalne vode v Mannheimu in dobil, da preteče skozi 100 m dolg

prerez, če je naplavina 30 m debela, 19 litrov vode v jedni sekundi. V naši kotlini je množina še večja, torej ogromna in ne more nikdar usahniti. Tudi kakovost vode je izredno dobra. Naposled omenja pisatelj, zakaj je mestno zastopništvo dalo napeljati vodo iz gozdčiča pod Klečami. Ne manj zanimiv in poučen je drugi del te razprave, kjer nam pisatelj razlaga dobavo vode in posamične naprave, in končuje, da se je iz teh vrstic vsakdo „lahko uveril, koliko je bilo treba zastaviti duševnih in telesnih sil, predno je pritekla prva kapljica iz globočine Ljubljanskega Polja v kranjsko stolico. Geologija in kemija, tehnična vednost in obrtniška

znanost so tekmovala v izumljenji solidnega temelja, na katerem sloni to velikansko podjetje. A kar je znanost našla teoretiškim pôtem, to se je krasno obistinilo v praksi!“ Navêdli smo nalašč nekoliko stavkov iz te razprave, da se vsakdo lahko prepriča o njeni zanimivosti. Jezik je gibek in čist. — Konec Letopisa M. Sl. je navaden. „Bibliografiji slovenski“ l. 1892. sledi poročilo o delovanju M. Sl. in imenik udov. Imovina znaša 56.111 gl. 11 kr. Društvenikov je 2360, torej 160 več nego lani. Priložena so še: Pravila „M. Sl.“ v Ljubljani, sprejeta 7. rožnika 1893. V. S.

U m e t n o s t.

Palestrina v cerkveni glasbi.

Ko smo si ogledali v poslednji številki življenje velikega glasbenika, pomislimo danes njegov pomen v zgodovini cerkvene glasbe!

Koral (to je petje v koru) se imenuje tisto petje, katero se je začelo in je zraslo že v prvi dâbi kiščanstva. Sv. Atanzij in sv. Ambrož (v 4. stoletju) imata velike zasluge,

da se je to petje popolnoma utrdilo in razširilo. Zlasti sv. Ambrož je v tem oziru postavil temelj, na katerem so drugi zidali dalje. Papež Gregorij Veliki (590—604) je zbral in pomnožil te napeve in jih uvêdel v celi katoliški cerkvi; ukazal je, da se pojó pri službi božji. Zato se imenuje tudi gregorijanski koral. Prepis teh napevov je dal celó z verigo prikleniti na oltar svetega Petra, hoteč s tem pokazati, da je to petje nerazdružljivo od službe božje.

Vendar tako ni ostalo. Iz jednoglasnega petja je polagoma nastalo večglasno petje. Nizozemska glasbena šola (glavni zastopniki tedanje dôle so Dufay, Ockenheim, Josquin de Prés) je posebno gojila to glasbo. Res je bil to velik napredek v glasbi, vendar cerkev je imela od njega več škode nego dobička. Glasba je postala samostojna in se ni držala cerkvenih določb. Namen skladatelj je bil, skladati kolikor mogoče umetno in živo. Zato so se vrinili v zamotane kontrapunktične skladbe

one dôle posvetni in mehkužni napevi, ki so izražali ravno nasprotno od tega, kar je naglašala in želela cerkev. Ker so se ozirale one pesmi le na umetno zamotanost, postale so tudi neumevne. Skladatelji in pevci so nedostojno ravnali s svetimi besedami. Ker niso pazili na pomen besed, bilo jim je nazadnje vse jedno, ali je skladba zložena na cerkveno ali posvetno pesem. Da, celó to se je primerilo, da je jeden pevec pel cerkvene besede, a drugi ob istem času kako posvetno pesem.

Tega cerkev seveda ni mogla trpeti. Cerkevni zbor tridenški je hotel večglasno petje popolnoma izobčiti iz cerkve, češ, da je nasprotno katoliški službi božji; vendar je sklenil odbor, ki je dobil to stvar v premislek, da se prej poskusi, ali je večglasno petje res nesposobno za cerkvene namene. Tu so se spomnili Palestrine, ki je bil takrat že na glasu izvrstnega skladatelja, zlasti odkar je izdal svoja „Impropria“ (ta skladba se še sedaj poje vsako leto na veliki teden v papeževi kapeli). Dobil je nalogo, da izdela mašo, ki bi bila zložena v umetnem zlogu, a bi popolnoma zadoštovala cerkvenim določbam; zlasti besede se morajo čisto jasno umevati, in napevi naj izražajo le taka čustva, ki dvigajo človeka nad telesnost in ga vtapljajo v premišljevanje skrivnostij svete daritve. Ob tej priliki je zložil Palestrina svojo slavno „missa papae Marcelli“. Kakšen je bil uspeh te skladbe, to že vemo.

Glavna zasluga Palestrinina je, da je določil glasbi mesto, s katerega se ne sme odstraniti, ako neče zaiti; njegovo načelo je bilo: „Glasba ni namen, ampak sredstvo k namenu.“ Držečemu se tega načela je bilo lahko zmagati prejšnje napake. Prvo mu je beseda, glasba mu služi le za to, da se beseda še jasneje in lepše izrazi, nikdar pa mu ni napev neodvisen od besede, nikdar mu pomen glasbe ne uduši pomena besede, kakor so delali prejšnji skladatelji. Tako je Palestrina porabil vse pridobitve, katere je dosegla umetnost pred njim, a podredil jih je višjemu namenu; glasba ni blodila